

“ Car es tu la patria e tu la libertat ! ”

Paraulas de femnas



N° 553, prima de 2019

LO GAI SABER

PARAULAS DE FEMNAS

Poèsias diversas

Cançon

Los Dreits de la femna

Un retalh de vida vidanta d'Olympe de Gouges

La plus polida - La cançon del silenci

Planh - Violonaire d'infèrn - Breçairòla per la nènna

Lison

L'agonia d'una civilizaciòn

Suson de Terson

Margarida de Tifault

Olympe de Gouges

Olympe de Gouges

Loïsa Paulin

Joana Bartès

Simone Weil

CASÈRN

Cachavièlha psicomotritz

Alba roja

Bretanha

L'albre de Judèa

Mai jove, traduccion de Joachim Blasco

Florian Vernet

Andrieu Lagarda

Christian Saint-Paul

Leopòld Daròlas

Miguel Torga

LENGA

La negacion classica

Los gentilicis sense sufixe

Joan Penent

Miquèu Audoier

CRONICA

Michel Serres

Joan Penent

LECTURAS

Jean-Luc Severac & Gerard Zuchetto

Entrebescs & Cançons

Silvan Chabaud - Aubres

Roland Pecout - Coma un arbre estrifat per l'auristre / Leberon

Miquèl Decòr - Letras de Mogador

Robèrt Perroto-André,

Ponch dau Jorn e Calabrun

Franc Bardòu

N° ISSN 0047-4916
Prètz de venta : 10€



N° 553
prima de 2019

LO GAI SABER

Nº 553
prima de 2019

Lo Gai Saber, revista trimestrala fondada en 1919, es una publicacion de l'*Escòla Occitana*.

Comitat de redaccion : Franc Bardòu, Felip Carbona, Joan Penent, Joan Salles-Loustau, Florian Vernet.

Direccion : Joan Salles-Loustau.

La citacion de cobèrta es empruntada a Calendau de Frederic Mistral, cant IV, § 22.

Redaccion : Revista *Lo Gai Saber*

11 rue du Bois, F 64510 Bordes.

Sèti social: *Escòla Occitana*, Ostal d'Occitania

11 carrièra Malcosinat, F 31000 Toulouse

Email : contacte@logaisaber.com

www.logaisaber.com

Commission paritària n° 0920 G 83635

Cobèrta : Olympe de Gouges en 1789, *pastèl atribuït a Alexandre Kurcharski*.
Colleccion particulara.

Creacion e mesa en pagina : Messages SAS,

111 rue Nicolas Vauquelin, 31100 Toulouse

111 carrièra Nicolas Vauquelin, 31100 Tolosa

N° ISSN 0047-4916

Dépôt légal : julhet 2019

© Lo Gai Saber, julhet 2019

Le code de la propriété intellectuelle du 1^{er} juillet 1992 interdit expressément la photocopie à usage collectif sans autorisation des ayants-droit. Or, cette pratique en se généralisant provoquerait une baisse brutale des achats de livres, au point que la possibilité même pour les auteurs de créer des œuvres nouvelles et de les faire éditer correctement est aujourd'hui menacée.

Nous rappelons donc que toute reproduction, partielle ou totale, du présent ouvrage est interdite sans autorisation de l'Éditeur ou du Centre français d'exploitation du droit de copie (CFC — 3, rue d'Hautefeuille — 75006 Paris).



PARAULAS DE FEMNAS

OLÍMPIA DE GOJA

Marie Gouze, nais a Montalban lo 7 de mai de 1748, d'Anne Olympe¹ Moisset e del poèta e dramaturgue d'expression francesa Jean-Jacques Lefranc, marqués de Pompignan (Montalban 1709 - Pompignan 1784). Es reconeguda pel marit de sa maire, Pierre Gouze, borgés, mas aqueste morís en 1749 e es son paire natural que s'ocupa de son educacion. A dètz e sèt ans, en 1765, es maridada amb un notable de trente ans son ainat, mas se tròba veusa amb un enfant l'annada seguenta. Dins aquelas circonstàncias, la futura autora ganha plan lèu sa libertat de femna, non assubjectida segon la lei a un òme, quitament per sas publicacions (lo maridatge essent de mai « lo tombèl de la fisança e de l'amor »). Establida a París cap a 1770, en « union liura » amb un aut fonccionari de la marina, Jacques Biérix de Rozières, pren lo nom d'Olympe de Gouges [goja], evocator de sa maire aimada, de son marqués de paire que li donèt lo gost de l'escriptura, e de son engatjament « feminista » : la *goja* es la joventa, femenin de *gojat*, mas sustot la sirventa d'ostal o d'alberga². Es venguda femna de letras e frequenta la societat mondana e intellectuala. Malgrat sos succès, sos enemics denóncian sos solecismes o per tot dire sos « gasconismes », e lor respond amb una finta modestia : - « Abalida dins un país ont se parla mal lo francés, non coneissi los principis, non sabi res. Fau trofèu de mon ignorància, dicti amb mon anma, jamai amb mon esperit ». Non maridada non podia èsser tanben per eles qu'una cortisana. E es vertat que foguèt declarada la « mai bèla femna de París »³.

Son combat per la libertat, que definís son engatjament sencèr, comença en 1785 amb la pèça de teatre *Zamore et Mirza, ou l'heureux naufrage* denonciant l'esclavatge dels negres - recebuda puèi refusada a la Comédie française - e es seguida en 1788 per sa *Réflexions sur les hommes nègres*. En 1791, es dins la meteissa amira 1/ Lo prenom d'Olympe causit per l'aujòl de Marie Gouze e que serà représ per ela, tradutz un òme cultivat. Es el que foguèt lo preceptor del jove Lefranc de Pompignan. Devinam la rèsta...

2/ Sembla que lo passatge de « Gouze » a « Gouge » se faguèt per error dins de documents civils, per assimilacion fonetica, abans d'èsser adoptat oportunadament per l'escrivana.

3/ Çò qu'es la pròva tanben que non èra una « cortisana ».

d'emancipacion umana que pareis sa famosa *Déclaration des droits de la femme et de la citoyenne*. Foguèt a l'origina de la lei sul divòrci presentada per sos amics girondins.

En 1793, es una eroïna visionària qu'interpèlla l'iniciator de la « terror revolucionària » : « Te dises l'unic autor de la Revolucion Robespierre ! Non ne foguères, non n'és, non ne seràs eternalament que l'oprobri e l'execracion... Cadun de tos pels pòrta un crime... Que vòls ? Que pretendes ? De qui te vòls venjar ? De quala sang as set encara ? De la de ton pòble ? ». Arrestada pauc après, montèt sul cadafalc - citat premonitòriament dins sa Declaracion de 1791 - le 3 de novembre. Dins son tèsament aviá declarat : « Lègui mon còr a la Patria, ma probitat als òmes, n'an besonh. Mon anma a las femnas, non lor fau un don d'indiferéncia »⁴. La produccion literària d'Olympe de Gouges es considerabla, tant dins lo domeni del teatre que dels assages e articles politics. Sas òbras completas son estadas editadas mercés a Felitz Marcèl Castan (1920 - 2001) e a las edicions *Cocagne* de Montalban. Lo primièr tòme del vivent de l'escrivan, los tres autres segon sas indicacions ?

J. P.

Bibliografia succincta.

Olympe de Gouges, *Œuvres complètes*. Tome I, *Théâtre*. Introduction littéraire par Félix-Marcel Castan, Montauban, Cocagne, 1993.

Olympe de Gouges, *Œuvres complètes*. Tome II, *Philosophie*. Introduction littéraire par Félix-Marcel Castan, Montauban, Cocagne, 2011.

Olympe de Gouges, *Œuvres complètes*. Tome III, *Pamphlets, épîtres, libelles, positions et propositions (1786-1790)*. Présentation par Anne Castan, Montauban, Cocagne, 2017.

Olympe de Gouges, *Œuvres complètes*. Tome IV, *Pamphlets, épîtres, libelles, positions et propositions (1791-1793)*, Montauban, Cocagne, 2017.

Olivier Blanc, *Marie-Olympe de Gouges : une humaniste à la fin du XVIII^e siècle*, Cahors, éditions René Viénet, 2003.

Olivier Blanc, *Marie-Olympe de Gouges : 1748-1793 des droits de la femme à la guillotine*, Paris, Tallandier, 2014.

Michelle Perrot, *Des femmes rebelles - Olympe de Gouges, Flora Tristan, George Sand*, Elyzad poche, 2014.

4/ Lo president Chirac, a la demanda de qualques personalitats, aguèt lo projecte de la far intrar al Panthéon, mas l'istorian (!) Alain Decaux li descosselhèt.

LOS DREITS DE LA FEMNA

me, ès capable d'èsser just ? Es una femna que te'n fa la question ; non li ostarà pel mens aqueste dreit. Diga-me ? Qui t'a donat l'empèri sobeiran d'oprimir mon sèxe ? Ta fòrça ? Tos talents ? Obsèrva lo creator dins sa saviesa ; percor la natura dins tota sa grandor, dont te semblas voler apropchar, e dona-me, s'o ausas, l'exemple d'aqueste empèri tirannic.

Remonta als animals, consulta los elements, estudia los vegetals, dona una ulhada sus totas las modificacions de la matèria organizada ; e reconeis l'evidéncia quand te'n doni los mejans ; cerca, furga e distinguís, se pòdes, los sèxes dins l'administracion de la natura. Pertot los trobaràs confonduts, pertot coopèran amb un ensems armoniós a aquel cap-d'òbra immortal.

Sol l'òme s'es fargat un principi d'aquesta excepcion. Estranh, òrb, bodenfle de sciéncias e degenerat, dins aqueste sègle de las lums e de sagacitat, dins l'ignorància mai crassa, vòl comandar en despòta sus un sèxe qu'a rebut totas las facultats intellectualas ; [aqueste] pretend gausir de la Revolucion, e reclamar sos dreits a l'egalitat, per non dire res de mai.



DECLARACION DELS DREITS DE LA FEMNA E DE LA CIUDADANA

A DECRETAR PER L'ASSEMBLADA
NACIONALA DINS SAS DARRIÈRAS SESILHAS
O DINS LA DE LA LEGISLATURA VENENTA.

Preambul

Las maires, las filhas, las sòrres, representantas de la nacion, demandan a èsser constituïdas en assemblada nacionala. Considerant que l'ignorància, la demembrança o lo mesprètz dels dreits de la femna son las solas causas dels malaïrs publics e de la corrupcion dels govèrns, an resolgut d'expausar dins una declaracion solemna los dreits naturals, inalienables e sacrats de ladita femna, afin qu'aquesta declaracion, de longa presenta a totes los membres del còrs social, lor remembre sense relambi lors dreits e lors devers ; afin que los actes del poder de las femnas e los del poder dels òmes podent èsser a cada moment comparats amb la tòca de tota institucion politica, ne sián mai respectadas ; afin que las reclamacions de las ciutadanas, fondadas desenant sus de principis simples e incontestables, viren totjorn al manten de la constitucion, de las bonas mors, e al bonaïr de totes.

En consequéncia, lo sèxe superior en beutat coma en coratge dins los patiments mairals reconeis e declara, en preséncia e jos los auspicis de l'Èsser suprème, los dreits que sègon de la femna e de la ciutadana.

Article primèr.

La femna nais liura e egala a l'òme en dreits. Las distinccions socialas non pòdon èsser fondadas que sus l'utilitat comuna.

Article dos.

La tòca de tota associacion politica es la conservacion dels dreits naturals e imprescriptibles de la femne e de l'òme ; aquestes dreits son la libertat, la proprietat, la securitat, e sustot la resisténcia a l'opression.

Article tres.

Lo principi de tota sobeiraniá residís essencialament dins la nacion, que non es que la reünion de la femna e de l'òme : cap de còrs, cap d'individu, non pòt exercir d'autoritat que non n'emane exprèssament.

Article quatre.

La libertat e la justícia consistisson a rendre tot çò qu'aparten a autrú ; aital l'exercici dels dreits naturals de la femna non a de bòlas que la tirannia perpetuala que l'òme li opausa ; aquestas bòlas devon èsser reformadas per las leis de la natura e de la rason.

Article cinc.

Las leis de la natura e de la rason defendon totas las accions noblas a la societat : tot çò que non es defendut per aquestas leis sàvias e divinas non pòt èsser destorbat, e degun non pòt èsser constrent a far çò qu'aquelas non ordonan.

Article sièis.

La lei deu èsser l'expression de la volontat generala ; totes las ciutadanas e ciutadans devon concòrrer a sa formacion, personalament o per lors representants ; deu èsser la meteissa per totes : totes las ciutadanas e totes los ciutadans, essent egals a sos uèlhs, devon èsser egalament admissibles a totes las dignitats, plaças e emplecs publics, segon lors capacitats e sense autras distinccions que las de lors vertuts e de lors talents.

Article sèt.

Cap de femna non es exceptada ; es acusada, arrestada, e detenguda dins los cases determinats per la lei. Las femnas obesisson coma los òmes a aquesta lei rigorosa.

Article uèit.

La lei non deu establir que de penas estrictament e evidentament necessàrias, e degun non pòt èsser punit qu'en vertut d'una lei establida e promulgada anteriorament al delict e legalament aplicada a las femnas.

Article nòu.

Tota femna essent declarada culpabla, tota rigor es exercida per la lei.

Article dètz.

Degun non pòt èsser inquietat per sas opinions quitament fonamentalas ; la femna a lo dreit de montar sul cadafalc, deu aver tanben lo de montar a la tribuna, pro que sas manifestacions non trebolen l'òrdre public establit per la lei.

Article onze.

La liura comunicacion de las pensadas e de las opinions es un dels dreits mai precioses de la femna, puèi qu'aquela libertat assegura la legitimitat dels paires devèrs los enfants. Tota ciutadana pòt donc dire liurament « soi la maire d'un enfant que vos aparten », sense qu'un prejudjat barbar la fòrce a amagar la veritat ; levat a respondre de l'abús d'aquesta libertat dins los cases determinats per la lei.

Article dotze.

La garentida dels dreits de la femna e de la ciutadana necessita una utilitat màger ; aquesta garentida deu èsser instituïda per l'avantatge de totes, e non per l'utilitat particulara de las a las qualas es fisada.

Article tretze.

Per l'entretèn de la fòrça publica, e per las despensas d'administracion, las contribucions de la femna e de l'òme son egalas. [Aquela] a sa part a totes los corròg, a totes los prètzfais penoses ; deu doncas aver la meteissa part a la distribucion de las plaças, dels emplecs, de las cargas, de las dignitats e de l'industria.

Article catorze.

Las ciutadanas e los ciutadans an lo dreit de constatar de per eles o per lors representants, la necessitat de la contribucion publica. Las ciutadanas non i pòdon aderir que per l'admission d'un partiment egal, non solament dins la fortuna, mas encara dins l'administracion publica, e de determinar la quotitat, la basa, lo recobrument e la durada de l'impòst.

Article quinze.

La massa de las femnas, coalizada per la contribucion a la dels òmes, a lo dreit de demandar compte a tot agent public de son administracion.

Article sètze.

Tota societat dins la quala la garentida dels dreits non es assegurada, nimai la separacion dels poders determinada non a pas de constitucion ; la constitucion es nulla se la majoritat dels individús que compausan la nacion non a cooperat a sa redaccion.

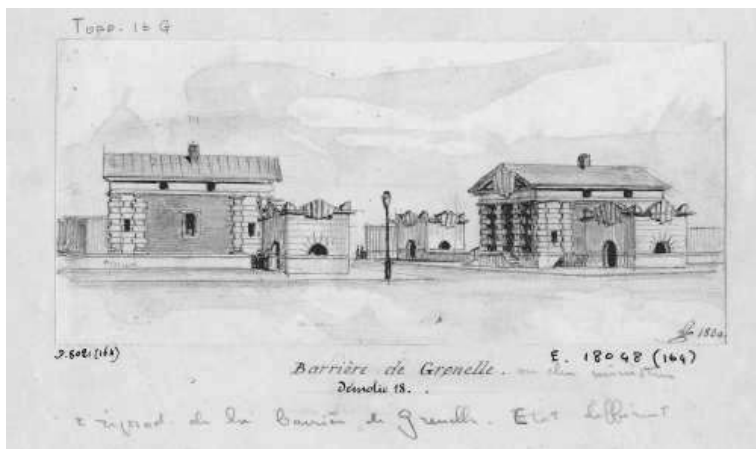
Article dètz-e-sèt.

Las proprietats son a totes los sèxes reunits o separats ; an per cadun un dreit inviolable e sacrat ; degun no'n pòt èsser privat coma patrimòni vertadièr de la natura se non es quand la necessitat publica, legalament constatada, l'exigís evidentament, e jos la condicion d'una justa e prealabla indemnitat.

Pòstambul

Femna, revelha-te ; lo tòca-senh de la rason se fa ausir dins tot l'univèrs ; reconeis tos dreits. Lo poderós empèri de la natura non es pas mai environat de prejutjats, de fanatisme, de supersticion e de meçorgas. Lo brandon de la vertat a avalit totas las nívols de la peguesa e de l'usurpacion. L'òme esclau a multiplicat sas fòrças, a agut besonh de recórrer a las tiás per brigallar sos fèrres. Vengut liure, es vengut injust envèrs sa companha. Ò femnas ! femnas, quand quitarètz d'èsser òrbas ? Quines son los avantatges qu'avètz reculhits dins la Revolucion ? Un mesprèt mai marcat, un desdenh mai senhalat. Dins los sègles de corrupcion non avètz regnat que sus la feblesa dels òmes. Vòstre empèri es destruit ; que vos demòra doncas ? la conviccion de las injustícias de l'òme. La reclamacion de vòstre patrimòni, fondada sus los savis decretés de la natura ; qu'auriatz a plànher per una tan bèla empresa ? lo bon mot del legislator de las nòças de Cana ?⁵ Crenhètz que nòstres legislators franceses, correctors d'aquesta morala, longtemps arrapats a las brancas de la politica - mas aquò non es pas mai de sason -, non vos tornen dire : femnas, qué i a de comun entre vosautras e nosautres ? Tot, auriatz a respondre. Se s'obstinavan dins lor feblesa a metre aquesta inconsequéncia en contradiccion amb lors principis, opausatz coratjosament la fòrça de la rason a las vanas pretencions de superioritat ; amassatz-vos jols estandards de la filosofia ; desplegatx tota l'energia de vòstre caractèr, e veiretz lèu aqueles orgulhoses, pas mai adorators servils reptar a vòstres pès, mas fièrs de partejar amb vosautras los tesaurs de l'Èsser Suprème. Quinas que sián las barradissas que vos opausan, es dins vòstre poder de las trespasar ; non avètz qu'a o voler [...].

5/ La paraula de Jèsus es aquesta : « Qué me vòls, femna ? Mon ora non es encara venguda » (Joan, 2, 4)



« Me repausi sus las grasas d'aquel edifici insolent ont i aviá d'emplegats. Nòu oras pican,
e sègui mon camin ... ».

UN RETALH DE VIDA VIDANTA D'OLYMPE DE GOUGES DINS LO PARÍS DE LAS PRIMIÈRAS ANNADAS DE LA REVOLUCION

Es donc vertat que cap d'individú non pòt escapar a son sòrt ; ne fau l'experiéncia uèi.

Aviaï resolgut e decidit de non me permetre lo mot mai pichon per rire dins aquesta produccion, mas lo sòrt n'a decidit autrament : aquí lo fait :

L'economia non es pas defenduda, sustot per aqueste temps de misèria. Vivi a la campanha. Aqueste matin, a uèit oras, soi partida d'Auteuil¹, e me soi acaminada cap a la rota que mena de París a Versalha, ont se tròban sovent aquelas famosas *guinguettes* qu'atrason los passants a pauc de fraisses. Sense dobte una marrida estela me perseguia tre lo matin. Arribi a la barrièra² ont non tròbi quitament pas lo trist *sapin*³ aristocrata. Me repausi sus las grasas d'aquel edifici⁴ insolent ont i avia d'emplegats. Nòu oras pican, e sègui mon camin : una veitura apareis, i preni plaça, e ar-

1/ La « Société d'Auteuil » aculhis « beaux esprits » e intellectuals alton del filosòfe e poèta Helvétius (Claude-Adrien Schweitzer), de Fanny de Beauharnais, Sophie de Condorcet... Olympe s'es establida a Auteuil après sa separacion en 1791 d'amb Jacques Biétrix.

2/ La barrièra de Grenelle.

3/ Sembla que l'autora parla aquí de çò que se disiá en francés un « taquoir », un postarèl de fust d'avet (de còps doblat del costat exterior d'un postarèl de fust de casse) utilizat en empremeria : se pausava suls caractèrs en plomb compausant una pagina per, amb l'ajuda d'un martèl, per tustadisses leugièrs, los metre al meteís nivèl per una impression regulara.

4/ Lo bastiment de l'autreg.

ribi a nòu oras un quart, a dos mòstras diferentas⁵, al *Pont-Royal*⁶. I preni lo *sapin*, e vòli a çò de mon empremeire, carrièra Christine⁷, car non pòdi anar sonque aillà tan matin : en corregir mas espròvas, me demòra totjorn quicòm a far se las paginas non son plan sarradas e emplidas. I demòri a quicòm prèp vint minutas e cansada de marcha, de composicion e d'impression, me prepausi d'anar préner un banh dins lo quartièr del Temple, ont anavi dinar⁸. Arribi a onze oras manca un quart, a la pendula del banh ; devíai doncas al cochièr una ora e mieja ; mas per non aver de garrolha amb el, li doni 48 sòls : exigís mai, coma d'ordinari ; mena brug. M'obstini a non li voler donar que son degut, car l'èsser equitable estima mai èsser generós que gulhat. Lo menaci de la lei, me ditz que se'n trufa, e que li pagarai doas oras. Arribam en çò d'un commissari de patz, qu'ai la generositat de pas nomenar, tot ben que l'acte d'autoritat que s'es permés cap a ieu merite una denonciacion formala. Ignorava sense dobte que la femna que reclamava sa justícia èra l'autora de tant de benfasenças e d'equitat. Sense esgard a mas rasons, me condemna sense pietat a pagar al cochièr çò que demandava. Coneissent melhor la lei qu'el, li disi : « Sénher m'i refusi, e vos prègui de vos mainar que non sètz dins lo principi de vòstra carga ». Alavetz, aquel òme o, per dire melhor, aqueste fòrsenat s'empòrta, me menaça de la Fòrça se non pagui sulpic, o de demorar tota la jornada dins son burèu. Li demandi de me menar al tribunal de departament o a la comuna, per me plànher de son abús d'autoritat. Lo grave magistrat, en redingòta poscosa e fastigosa tant coma sa conversacion, me ditz plasentament : - « Aquel afar anarà saique a l'Assemblada Nacionala ! » - « Aquò se poiriá plan », li disi ; e me n'anèri meitat furiosa e meitat risent del jutjament d'aqueste modèrne *Brid-Oison*⁹, en disent : « Es doncas aquò la mena d'òme que deu jutjar un pòble esclairat ! » Non se vei qu'aquò. D'aventuras parièras arriban indistinctament als bons patriòtas, coma als marrits. Non

5/ De la dificultat d'aver l'ora exacta a aquesta epòca.

6/ Lo *Pont-Royal*, fàcia al palatz de las *Tuileries*, prendrà lo nom de *Pont-National* en 1792.

7/ 6en arrondissement.

8/ « dîner » dins lo tèxte. En francés d'epòca coma en occitan.

9/ Dins lo *Mariage de Figaro* de Beaumarchais, *Don Gusman Brid'oison* es loctenent de justici de la vila e jutge al tribunal.

i a qu'un crit suls desòrdres de las seccions e dels tribunals. La justici non se rend pas ; la lei es mesconeguda, e la polícia se fa Dieu sap cossí. Non se pòt retrobar les cochièrs als quals an fisat de vestits ; cámbian los numèros a lor fantasia, e fòrça gents, aital coma ieu, an fait de pèrdas considerablas dins las veituras. Jos l'Ancian Regime, que que foguèsse son brigandatge, se trobava la traça de sas pèrdas, en fasent un apèl nominal dels cochièrs e per l'inspeccion exacta del numèros ; enfin èrem en seguretat. Qué fan aqueles jutges de patz ? qué fan aquestes commissaris, aquestes inspectors del regime novèl ? Res que de peguesas e de monopòlis. L'Assemblada Nacionala deu fixar tota son atencion sus aquesta partida qu'abraça l'ordre social.

Olympe de Gouges (trad.)